

SURİYELİ GÖÇMEN AİLELERİN ÇOCUKLARI İÇİN ÇOĞUNLUKLA İMAM HATİP LİSELERİ VE İMAM HATİP ORTAOKULLARINI TERCİH ETME SEBEPLERİ

THE REASONS WHY SYRIAN IMMIGRANT FAMILIES MOSTLY PREFER İMAM
HATİP HIGH SCHOOLS AND İMAM HATİP MIDDLE SCHOOLS FOR THEIR
CHILDREN

NEDİM ÖZ

DOÇ. DR., KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DİN SOSYOLOJİSİ ANA BİLİM DALI
ASSOC. PROF., KİLİS 7 ARALIK UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY OF RELIGION
KİLİS, TURKEY

nedimoz@kilis.edu.tr

<http://orcid.org/0000-0002-4481-0297>

<http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.1160358>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
10 Ağustos / August 2022

Kabul Tarihi / Accepted
17 Aralık / December 2022

Yayın Tarihi / Published
Aralık / December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Aralık / December

Atıf / Cite as

Öz, Nedim, "Suriyeli Göçmen Ailelerin Çocukları İçin Çoğunlukla İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatip Ortaokullarını Tercih Etme Sebepleri [The Reasons Why Syrian Immigrant Families Mostly Prefer İmam Hatip High Schools and İmam Hatip Middle Schools for Their Children]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 9/2 (Aralık/December 2022): 563-585.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey.

ilahiyyatdergisi@kilis.edu.tr

SURİYELİ GÖÇMEN AİLELERİN ÇOCUKLARI İÇİN ÇOĞUNLUKLA İMAM HATİP LİSELERİ VE İMAM HATİP ORTAOKULLARINI TERCİH ETME SEBEPLERİ

Öz

Bu araştırma, ülkelerindeki savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli ailelerin, çocuklarını niçin daha çok İmam Hatip Ortaokulu ve İmam Hatip Lisesine göndermektedirler meselesini görüşme formlarından elden edilen verilere göre nitel olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır. Söz konusu amaç çerçevesinde İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin velileri ile yapılmış görüşmelere dayanan verilerin analizi yapılmak suretiyle konunun önemi ortaya konulmuştur. Verilere metin içinde doğrudan yer verilmiştir. Bilinmektedir ki, kısaca tarihi çok eski olan göç olgusu, insanın bir yerden başka bir yere hareket etmesi ve yer değiştirmesi demektir. Sanayileşmeyle birlikte daha da ivme kazanan bu süreç, ekonomik, sosyal, siyasal ve savaş gibi nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Hangi nedenle ortaya çıkarsa çıksın göç olgusu, iç göç ya da dış göç olsun, ister gönüllü olsun isterse zorunlu olsun, her iki durumda da bu, ülkeler düzeyinde bir kısım yeni organizasyonlar ya da düzenlemeler yapmayı gerektirmektedir. Zira bir sosyal hareketlilik şekli olan göç, konutun, yaşam yeri ve şartlarının, yapılmakta olan işin, işyerinin, akrabaların ve komşuların, yaşanılan çevre ile coğrafyanın yani içinde bulunulan kültür ve medeniyetin terk edilmesi ve değiştirilmesi demektir. 2010 yılında Tunus'da başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan, nihayet Suriye'de 2011 yılında yaşanan iç savaş nedeniyle büyük bir kitlenin Türkiye'ye göç etmesi de bir sosyal hareketlilik biçimi olarak tezahür etmiştir. Buna göre göç, ilk etapta bireyler ve aileler için bir kurtuluş aracı olarak görülse de bu süreç, yarattığı etkiler ve doğurduğu sonuçlar bakımından Avrupa'nın ve ülkemizin en önemli sosyal sorunlarından birisi haline dönüşmüştür. Bu yüzden en önemli fiziksel ve sosyal hareketlilik şekli olan göç, bağlı olduğu toplumda dini, ekonomik, sosyal, siyasal, politik etkiler bırakmakta ve kültürel uyum sorunlarını gündeme getirmektedir. İskân, beslenme, barınma, iletişim ve sağlık gibi sorunlar veya ihtiyaçlarla birlikte eğitim de bu sorunların merkezinde bulunmaktadır. İnsanın yaşama hakkının yanı sıra, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimi için eğitime gereksinimi vardır. Çünkü eğitime ulaşamayan ya da özellikle eğitimi kesintiye uğrayan çocuklar gündelik ilişkilerde daha kırılğan hale gelmektedir. Ayrıca bu çocuklar hem Türkiye hem de Suriye'nin geleceği için büyük bir risk barındırmaktadır. Zira eğitim hizmetinden yararlanmaları, topluma entegre olmaları ile birlikte göçmen çocuklar için son derece önemli bir koruma yöntemidir. Bahse konu olan sorunun çözümü ise, entegrasyonu ve sosyalleşmeyi sağlayacak olan eğitim ve eğitim sisteminin uygulandığı okullardır. İlgili okullardan 5'i Orta Okul, 4'ü lisedir; bu okullarda Türk öğrencilerden daha fazla olan Suriyeli öğrencilerin velilerinden 72 katılımcı ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşme, 2021-2022 öğretim yılında öğrenim faaliyetini gerçekleştiren öğrenci velileri ile okul kütüphanesi, rehberlik servisi ve idari ofislerde yapılmış; her bir görüşme 15-20 dakika arasında gerçekleştirilmiştir. Şubat 2022 tarihinde başlanan veri toplama organizasyonu Mayıs 2022 tarihinde tamamlanmıştır. Her bir öğrenci velisinden toplanan veriler birkaç kez okunmuş ve sonrasında analiz edilmiş, yapılan analiz sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre ailelerin, çocuklarını İmam Hatip Okullarına göndererek eğitim fonksiyonunu yerine getirdiği ve sosyo-kültürel mirasa uygun davrandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Görüşme ve gözlemlerimizin sonucunda dil, din öğretimi, karma eğitim, ahlak eğitimi, tesettür, idareci ve öğretici personelden memnuniyet teması ve kavramlarının ailelerin tercihlerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu durumda her aile ya da toplum kendi kültürel kodlarını çocuklara aktarmak sureti ile varlığını sürdürmekte ve bu yönü ile kültürel ya da toplumsallaşma kuşakları birbirine bağlayan bir köprü işlevi görmektedir. Elbette

ulaşılan bu sonuçları özellikle eğitimin planlanmasıyla ilgili olarak İç İşleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ile yerel yönetimlerin nazarına sunmak, ülkemizin sorunlarını çözüme kavuşturması ve kalkınması açısından önemli bir husus olarak belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Göç, Göçmen Aile, Eğitim, Okul

THE REASONS WHY SYRIAN IMMIGRANT FAMILIES MOSTLY PREFER IMAM HATIP HIGH SCHOOLS AND IMAM HATIP MIDDLE SCHOOLS FOR THEIR CHILDREN

Abstract

This research aims to qualitatively reveal why Syrian families who had to migrate to Turkey due to the war in their country send their children to Imam Hatip Secondary School and Imam Hatip High School according to the data obtained from the interview forms. Within the framework of this purpose, the importance of the subject was revealed by analyzing the data based on interviews with the parents of students studying in Imam Hatip High Schools. The data are included directly in the text. It is known that the phenomenon of migration, which has a very old history, means the movement and relocation of people from one place to another. This process, which has gained more momentum with industrialization, can occur for economic, social, political and war reasons. Regardless of the reason for migration, whether it is internal migration or external migration, whether it is voluntary or compulsory, in both cases, it requires some new organizations or regulations at the level of countries. This is because migration, which is a form of social mobility, means abandoning and changing the residence, the place and conditions of living, the work being done, the workplace, relatives and neighbors, the environment and geography in which one lives, in other words, the culture and civilization in which one lives. The migration of a large mass to Turkey due to the civil war that started in Tunisia in 2010 and called the Arab Spring and finally took place in Syria in 2011 has also manifested as a form of social mobility. Accordingly, although migration was initially seen as a means of salvation for individuals and families, this process has become one of the most important social problems of Europe and Turkey in terms of its effects and consequences. Therefore, migration, which is the most important form of physical and social mobility, leaves religious, economical, social, diplomatic and political effects on the society to which it is connected and brings cultural adaptation problems to the agenda. Along with problems or needs such as housing, nutrition, shelter, communication and health; education is also at the center of these problems. In addition to the right to life, human beings need education for their physical, mental, emotional, social and moral development. Because children who cannot access education or whose education is interrupted become more vulnerable in daily relationships. Moreover, these children pose a great risk for the future of both Turkey and Syria. This is because benefiting from education services is an extremely important protection method for migrant children along with their integration into the society. The solution to the aforementioned problem is education, which will ensure integration and socialization and the schools where the education system is implemented. 5 of the related schools are middle schools and 4 of them are high schools; face-to-face interviews were conducted with 72 participants from the parents of Syrian students, who are more than the number of Turkish students in these schools. The interviews were conducted in the school library, guidance service, and administrative offices with the parents of the students who are studying in the 2021-2022 school year; each interview lasted between 15-20 minutes. The data collection organization started in February 2022 and was completed in May 2022. The data collected from two

parents of students were read several times and then analyzed, and the following results were reached as a result of the analysis. Accordingly, it was concluded that families fulfill their educational function by sending their children to Imam Hatip Schools and act in accordance with their socio-cultural heritage. As a result of our interviews and observations, it was seen that the themes and concepts of language, religious education, coeducation, moral education, hijab, satisfaction with administrators and teaching staff were effective in the preferences of families. In this case, each family or society maintains its existence by transferring its own cultural codes to children, and in this respect, acculturation or socialization functions as a bridge that connects generations. Of course, it is important to present these results to the Ministry of Interior, the Ministry of National Education and local governments, especially with regard to the planning of education, in order to solve the problems and development of our country.

Keywords: Sociology of Religion, Migration, Immigrant Family, Education, School

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, nüfusun bir yerden başka bir yere hareket etmesi olgusu olarak tanımlanabilir. Sanayileşmeyle ivme kazanan bu süreç, iç ve dış göç olarak nitelendirilmesinin yanısıra ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerle ortaya çıkmakta¹ ve bu alanda özellikle hedef ülkelerde ortaya çıkan sorunlara karşı pek çok düzenlemeyi gerektirmektedir.² Uygarlıkların şekillenmesinde etkili olan göçler, gönüllü veya zorla olabilmektedir ki, ekonomik faktör gönüllü, savaş ise zorla göçü etkileyici temel oluşturur.³ Göç olgusu, buldukları yerlerdeki koşullar kişilerin ihtiyaçlarına cevap vermediği veya ortadan kalktığı zamanlarda da baş göstermektedir. Bu durumda başka bir yer arayışına girilmesi, kişilerin mevcut durumdan kurtulması ve gereksinimlerine cevap arayışını gündeme getirmektedir ki, bu, göç denilen sosyal hareketliliği ortaya çıkarmaktadır.⁴ Buna göre Suriye'den Türkiye'ye göç olgusu, 2010 Aralık ayında Tunus'ta başlayıp, çevre ülkeleri de etkileyen olaylar Arap Baharı olarak adlandırılmıştır. Sonrasında ne tür olaylar ve riskler getireceği bilinmeyen bu süreç, bireyler için bir kurtuluş aracı olarak görülse de, yarattığı etkiler ve doğurduğu sonuçlarla Avrupa'nın önemli sosyal sorunlarından birisi haline dönüşmüştür.⁵

¹ Ahmet Koyuncu, *Kentleşme ve Göç* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2015), 13.

² Muazzez Harunoğulları, "Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği", *Göç Dergisi*, 3/1 (Mayıs 2016), 30; Osman Ağır - Murat Sezik, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", *Birey ve Toplum*, 5/9 (Bahar 2015), 96.

³ İsmail Altıntaş, *Dış-Göç ve Din* (İstanbul: DEM Yayınları, 2008), 33; Kadir Canatan, "Göç ve Din", ed. Kadir Canatan-Mustafa Tekin, *Din Sosyolojisi* (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 339; Bk. Anthony Giddens, *Sosyoloji*, çev. Cemal Güzel (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008), 570.

⁴ Altıntaş, *Dış-Göç ve Din*, 35.

⁵ Savaş Çağlayan, "Suriye Savaşı ve Suriyeli Göçmenler: Teori ve Kavramsal Anlama Çabası", *Sosyoloji*

Göç olgusu, konut yeri ve şeklinin, yaşam yeri ve şartlarının, yapılan işin, işyerinin, akrabalarla komşuların, yaşanan coğrafyanın terk edilmesi, değiştirilmesidir. Çünkü göç ve göçmenlik olgusu, içinde bulunduğu toplumsal, siyasal ve politik süreçlerden bağımsız düşünülemez. Göç, bağlı olduğu toplumda dini, ekonomik, sosyal, siyasal ve politik etkiler bırakmaktadır. Dolayısıyla birçok nedenle birlikte sonucu da içinde barındıran göç olgusunun sonuçlarını fiziksel, sosyal, ruhsal ve sağlığa yönelik sonuçlar olarak değerlendirmek mümkündür. Örneğin kentleşme, çarpık kentleşme vb. fiziksel, suç oranlarındaki artış, uyum sorunları vb. sosyal, sağlıklı bir dini hayatın yaşanmaması dinsel, ruh sağlığındaki bozulmalar ise göçün sağlık üzerindeki sonuçları şeklinde değerlendirilebilir.

Yıllardan beri vuku bulan Ortadoğu'daki savaşlar, siyasal olaylar ve karışıklıklar yüzlerce insanın ülkelerini terk etmelerine sebep olmuştur. Bu konuda transit ve ev sahibi ülke olan Türkiye, ayrı bir öneme sahiptir. Türkiye'ye komşu olan Suriye'de 2011 yılından beri yaşanan iç savaş nedeniyle büyük bir kitle Türkiye'ye göç etmiştir. *"Bugün için yaklaşık olarak dört milyon Suriyeli ülkesini terk ederek başta Irak, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Türkiye gibi komşu ülkeler üzere diğer pek çok ülkeye sığınmışlardır. Suriye'deki iç savaş nedeniyle can güvenliği tehlikesiyle pek çok Suriyeli "en güvenilir yer olarak" Türkiye'ye göç etmiştir."*⁶ Yani Türkiye, en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülke konumundadır.⁷ Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de yoğun olarak Adana, Adıyaman, Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa'ya gelmişlerdir ki bu illerden birisi de Kilis'tir. Kilis'teki kamplarda yaklaşık 40.000 Suriyeli barındırılırken, bundan daha fazla Suriyeli sığınmacının kamp dışında mahallelerde yaşadığı tahmin edilmektedir.⁸

Göç olgusu, kültürü, geleneği, dili ve dini farklı olan birey ve toplulukların etkileşimini ve bunun sonucunda kültürel uyum sorunlarını gündeme getirmektedir.⁹ Bu noktada, hedef ülkedeki nüfus yapısı, sağlık ve eğitim hizmetlerinin erişilebilirliği önem arz etmektedir. Özellikle mülteci konumundaki çocukların eğitim sistemi içine dâhil olmaları onların sosyal destek sistemlerini tekrardan yapılandırılmaları için önemlidir.¹⁰ Zira eğitim

Divanı, 3/6 (Temmuz-Aralık 2015), 194.

⁶ Hıdır Apak, "Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği", *Mukaddime*, 5/2 (2014), 55.

⁷ Müzeyyen Pandır vd., "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi", *Marmara İletişim Dergisi* 24 (2015), 2.

⁸ M. Ruhat Yaşar, *Kilis'te Sığınmacı Algısı* (Kilis: Kilis 7 Aralık Ün. Kilis Tarihi ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2019), 16.

⁹ Ayla Tuzcu-Kerime Bademli, "Göçün Psikososyal Boyutu", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6/1 (2014), 57.

¹⁰ Hüseyin Buğra Karaman-Sefa Bulut, "Göçmen Çocuk ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40/2 (Kasım

hizmetinden yararlanmaları, topluma entegre olmaları ile birlikte göçmen çocuklar için son derece önemli bir koruma yöntemidir.¹¹

Göç eden insanlar yanlarında sadece gerekli ve kıymetli eşyalarını değil, inançlarını, değerlerini ve kültürlerini de götürdüklerinden¹² kültürel farklılıklar nedeniyle mültecilerin hedef ülkede karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi entegrasyon sorunu olmaktadır. Bunun çözüm yolu da eğitim ve eğitim sisteminin uygulandığı okullardır. Okullar, mültecilerin çocuklarının eğitimi ve entegrasyonu konusunda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye çalışıyor olsa da “göç olgusu, mülteci çocuklar, eğitim sistemi, okul ekipmanları ve öğretmen algıları gibi bileşenlerden kaynaklı birçok problem hâlâ güncelliğini korumaya”¹³ devam etmektedir. Bu sorunları Gencer (2017) ile Morali (2018) çalışmalarında “eğitime erişim ve katılım, finansman, öğretmen, dil, fiziksel altyapı, müfredat ve öğretim materyalleri, toplumsal kabul ve uyum, yoksulluk sorunu” başlıkları olarak kategorileştirmişlerdir.¹⁴ Ayrıca mekânsal bir değişikliğin yanı sıra birey ve topluluk açısından göç, değer ve anlam dünyasında da değişimler ve dönüşümler yaşamasına neden olmaktadır. Bu da, hem terk edilen hem yerleşilen mekânda insana dair her şeyi etkilemektedir.¹⁵

Ülkesini, yurdunu yuvasını terk etmek zorunda kalarak başka bir ülkeye göç edip mülteci durumuna düşen aileler ve çocuklarının sorunlarını, ihtiyaçlarını yukarıda sayılanlarla sınırlandırmak mümkün değildir. Bazı çalışmalara göre bu ihtiyaçların en önemlilerinden birisinin eğitim olduğu; hâlâ eğitimden yoksun olan çok sayıda çocuk bulunduğu; bu çocukların bağımlılık, istismar riski altında olduğu; göç sonrasında yaşadıkları ruhsal sarsıntılar sonrası olumsuz duygu durum belirtileri gösterdikleri ve zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişimlerini tamamlamaları için destekleyici imkânlarla sahip olmadıkları belirtilmiştir.¹⁶ Elbette Türkiye’de sığınmacılara verilen

2018), 400.

¹¹ Rıdvan Demir, “İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunları: Kilis Örneği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16/44 (2019), 283.

¹² Ebru Sümer, “Göç Araştırmaları Lisansüstü Program Öğrencilerinin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutumu (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği)”, *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2021), 341; 18.

¹³ Harun Şahin, “Göç Olgusu, Mülteci Çocukların Eğitimi ve Suriyeli Mülteci Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Süreci”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9/1 (2020), 379.

¹⁴ Tahir Emre Gencer, “Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/54 (2017), 844; Gürkan Morali, “Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar”, *OPUS © Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8/15 (Ağustos 2018), 1439-1442.

¹⁵ Süleyman Ekici-Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum*, 5/9 (Bahar 2015), 10.

¹⁶ Halis Sakız, “Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi”, *Göç Dergisi*, 3/1 (Mayıs 2016), 67.

eğitimin göçün ilk yıllarına göre oldukça iyi olduğu söylenebilir.¹⁷ Ancak, zorlu koşullarda yaşasalar da bu aileler, eğitim işlevini¹⁸ yerine getirmek suretiyle çocuklarının düzenli bir toplumsallaşma ya da uyum sürecinden geçmesini istemektedir.¹⁹ Sağlıklı bir ailevi ve toplumsal hayatı sürdürebilmek için buna ihtiyaç vardır. Bu sorunu yaşayan illerden birisi de Kilis'tir. Göç Dairesi Başkanlığının 2022 verilerine göre, Kilis ilinde kayıtlı Suriyeli sayısı 88.996, il nüfusu 145.826, ilde yaşayan toplam kişi sayısı 234, 882 ve kayıtlı Suriyeli sayısının ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranı %37,90 olması,²⁰ durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Zira Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin Milli Eğitim Bakanlığının verileri incelendiğinde; toplamda 232.714 yabancı öğrencinin ülkemizde eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Bunlardan Suriye vatandaşları 166.482 kişi ile ilk sırada, Irak vatandaşları 23.971 kişi ile ikinci, Afganistan vatandaşları ise 12.782 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır.²¹ Yukarıda verilen rakamlara dikkat edildiğinde ise, problemin ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. İşte mülteci aileler, bu ihtiyaç doğrultusunda acaba, niçin İHL ve İHO Okullarını ilk seçenek olarak²² tercih etmektedirler? Genellikle onları bu eğitim kurumlarına sevk eden etkenler neler olabilir? Dil (Arapça), Kur'an dersleri, dini eğitimin ağırlıklı olması ve kız öğrencilerin kıyafetleri (tesettür) gibi faktörler ne kadar etkilidir? gibi sorular, çalışmanın cevaplandırılması gereken en temel problemidir.

Göçle ilgili literatüre baktığımızda Aydın (2003),²³ göç olgusunun din eğitimine yansımalarını; Caymazoğlu (2019),²⁴ geçici eğitim merkezlerinde okutulan Arapça lise ders kitaplarındaki "Arap Dili ve Edebiyatı" konularını lisansüstü düzeyde incelemiştir. Makalelerde ise Kızılabdul-

¹⁷ Müberra Nur Emin, Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları, *Analiz*, 53 (İstanbul: SETA, ŞUBAT 2016), 23.

¹⁸ Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi* (İstanbul: Açılımkitap, 2013), 55; Özge Zeybekoğlu Dündar, "Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri", ed. Nurşen Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018), 58; Kenan Çagan, "Ailenin İşlevleri", ed. *Aile Sosyolojisi* (İstanbul: Açılımkitap, 2013), 87; Veyssel Karkın-Önder Yazıcı, "Arap Baharı'nın Suriye'ye Yansması ve Türkiye'ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği)", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4/12 (Kış 2015), 209.

¹⁹ Carola Suárez-Orozco, "Göçmen Aileler ve Çocukları: Uyum ve Kimlik Oluşumu", çev. Özlem Aydoğmuş Ördem, *Route Educational and Social Science Journal*, 3/5 (2016), 30.

²⁰ Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), *Geçici-Koruma-İstatistikleri* (28 Kasım 2022).

²¹ Göç Politika Ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, 2016 Türkiye Göç Raporu (Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2017), 46.

²² Yeşer Yeşim Özer-Ayşegül Komsuoğlu- Zeynep Özde Ateşok, "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4/37 (Aralık 2016), 99.

²³ İ. Aydın (2003), *Türkiye'de Göç Olgusunun Din Eğitimine Yansımaları (İstanbul-Kartal Örneği)*.

²⁴ M. Caymazoğlu (2019), *Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Lise Ders Kitaplarında Arap Dili ve Edebiyatı Konuları (İnceleme ve Değerlendirme)*.

lah ve Yürük (2018),²⁵ DKAB öğretmenlerini; Demir ve Okşar (2018),²⁶ devlet okullarında ve geçici eğitim merkezlerindeki 20 din eğitimcisini; Altıntaş (2018),²⁷ DKAB öğretmenlerine göre Suriyeli çocukların sorunlarını; Tosun ve arkadaşları (2018),²⁸ mülteci öğrenciler ile derslerine giren öğretmenlerin sorunlarını; Baltacı ve arkadaşları (2019),²⁹ DKAB öğretmenlerinin görüşlerine göre Suriyeli öğrencilerin din eğitimi sorunlarının belirlenmesini amaçlamıştır. Demir (2019),³⁰ ise Kilis ili İmam-Hatip Lisesi'nde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları eğitim sorunlarının belirlenmesini amaçlarken; Güngör'ün (2020),³¹ de Kilis 7 Aralık Üniversitesinde lisans öğretiminde mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme ve öğretme süreçlerinde yaşanan problemlerin çözümünde etkinlikler yoluyla öğretmenlere yol göstermeyi amaçladığı görülmektedir. Bizim çalışmamız ise, yukarıdaki çalışmalardan farklı olarak Suriyeli mülteci öğrencilerin velilerinin, çocuklarını niçin daha çok İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerine göndermektedirler meselesini ele alarak incelemiştir. Söz konusu problemin anlaşılıp açıklanması ve çözümlenmesi sonucunda hem devlet yeni eğitim ve göç politikalarını daha iyi planlama imkânı bulacak hem de aileler bu planlara uyum sağlamış olacaktır.

1. YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın modeli, çalışma grubu, sınırlılıklar, veri toplama yöntemi ve verilerin analizi üzerinde durulmaktadır.

1.1. Araştırma Modeli

Araştırma, nitel desenlerden olgubilim modelinde tasarlanmıştır. Olgubilim, çoğunlukla farkında olunmakla birlikte derinlemesine bir anlayışa sahip bulunmadığımız konular ve olgulara odaklanmaktadır. Bu manada olgubilim deseninde amaç, günlük hayatımızda karşılaştığımız anlamı tam

²⁵ Y. Kızılabdullah ve T. Yürük (2018), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Adana'da Yaşayan Suriyeli Öğrencilerin Uyumuna Katkıları*.

²⁶ R. Demir ve Y. Okşar (2018), *Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Kilis İli Örneği*.

²⁷ M. E. Altıntaş (2018), *DKAB Öğretmenlerine Göre Suriyeli Çocukların Devlet Okullarında Karşılaştıkları Sorunlar (Nitel Bir Araştırma)*.

²⁸ A. Tosun ve arkadaşları (2018), *Mülteci Öğrencilerin Eğitim Sorunları, Eğitim ve Din Eğitiminden Beklentileri: Eskişehir Örneği*.

²⁹ Baltacı ve arkadaşları (2019), *Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Din Eğitimi Sorunları: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*.

³⁰ R. Demir (2019), *İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunları: Kilis Örneği*.

³¹ A. Güngör (2020), *Din Eğitimi ve Mülteci Öğrenciler*.

kavranmayan ya da bütünüyle yabancı olunmayan olguları araştırmaktır.³² Bu anlamda olguları yaşayanlar, bireyler ve gruplar olduğundan verileri onlarla yapılan görüşmeler oluşturmaktadır. Bu amaçla hazırlanan sorular, alanda uzman araştırmacıların görüşleri alınarak hazırlanmış ve birkaç katılımcıya uygulanarak son şekli verilmiştir.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 öğretim yılında öğrenim faaliyetini gerçekleştiren ve Suriyeli öğrencilerin yoğun olduğu Kilis İl merkezinde İmam Hatip Ortaokulu ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin, her sınıf düzeyinden iki kişi olmak üzere 72 öğrenci velisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet ile ilgili değişkene yönelik demografik durum frekans dağılımları yüzde (%) olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Demografik Bulgular

Özellik	Grup	F	%
Cinsiyet	Kadın	51	70,8
	Erkek	21	29,1
	Toplam	72	100

Tablo 1'e göre görüşmeye katılan kadınlar erkeklerin iki katı bir oranı teşkil etmektedir. Bu durum, erkeklerin ailesinin geçimini temin etmek için her hangi bir işte çalışıyor olması ve bu yüzden kadınların görüşmeye daha müsait olmaları ile açıklanabilir.

1.3. Sınırlılıklar

Araştırmamız 2021-2022 öğretim dönemi ve Kilis merkezindeki İmam Hatip Ortaokulları ile İmam Hatip Liselerinde (Tablo 3) öğrenim gören öğrencilerin velileri ile sınırlıdır.

Araştırma, belli bir zaman dilimini kapsadığından, zaman içerisinde katılımcıların tutum ve eylemlerinin değişebileceği düşünülebilir. Dolayısıyla çalışma, yapıldığı zaman ile sınırlıdır. Yine elde edilen veriler katılımcıların cevaplarının samimiyeti ve doğruluğu varsayımıyla sınırlıdır. Aynı şekilde çalışma, belirlenmiş örneklem ile sınırlı olduğundan, bu araştırmanın sonuçları da, örnekleme alanı ile sınırlıdır.

³² Ahmet Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 78.

1.4. Veri Toplama Yöntemi

Veri toplanırken, yöntem olarak olgubilim deseni izlenmiştir. Olgubilim çalışmalarında olguyu yaşayan kişiler ya da gruplar, yaşadıklarını dışa yansıtabilecekleri için veri kaynağını oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik olarak ön görüşmeler ve alandaki gözlemler yoluyla örnekleme belirleme çabası gösterilmiştir. Yaşanan olguları tespit etmede nitel araştırmalardaki veri toplama araçlarından olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Veriler, bireylerle yapılan görüşme yoluyla elde edilmiş ve bu amaçla bir temel, dört alt sorudan oluşan “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Görüşme, katılımcılara verilen güven ve empati ortamında³³ yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her bir sınıf düzeyinden görüşme yaptığımız öğrenci velileri, kendilerini daha iyi ifade edebilecek kişiler olabileceği noktasında okul yöneticilerinin okula davet ettiği kişilerden oluşturulmuş; iletişim noktasında okulda bulunan Suriyeli tercümanlardan ve öğrencilerden de yararlanılmıştır. Görüşme, okul kütüphanesi, rehberlik servisi ve idari ofislerde yapılmış; her bir görüşme 15-20 dakika arasında gerçekleştirilmiş; 18.02.2022 tarihinde başlanan veri toplama organizasyonu 28.05.2022 tarihinde tamamlanmıştır. Veriler, görüşme sırasında tutulan ve kayıt altına alınan notlarla elde edilmiştir.

1.5. Verilerin Analizi

Olguları bizzat deneyimleyen birey ve grupların, yaşantıları ve anlamlarını ortaya çıkarmaya yönelik çaba, veri analizi çabasıdır. Bu amaçla çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Önce görüşmeler bilgisayar ortamına aktararak yazılı hale getirilmiş, daha sonrasında, elde edilen veriler birçok kez okunarak kodlanmıştır. Kodlamalar ve görüşmeler esnasında araştırmacının tuttuğu notlar ve gözlemler kapsamında araştırmanın amacına uygun olarak olguyu tanımlayabileceği düşünülen temalar ortaya çıkarılmak suretiyle veriler kavramsallaştırılmıştır. Elde edilen veriler çerçevesinde dil, din (Kur'an) öğretimi ve karma eğitim, ahlak eğitimi, tesettür, idareci ve öğretici personelden memnuniyet teması ve kavramları ön plana çıkmıştır. Sonuçlar, betimsel anlatım ile sunulup, metin içinde doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Alıntılara yer verilirken (K1, K2, K3, ...) kodları kullanılmıştır.³⁴ Ortaya çıkan temalarla örüntüler kapsamında tezahür eden bulgular açıklanmış ve yorumlanmıştır.³⁵

³³ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 80.

³⁴ Burada K: Katılımcıyı, 1, 2,3 ... rakamları katılımcının sırasını göstermektedir.

³⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 81.

2. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma sonuçlarıyla ilgili elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular, Suriyeli göçmen ailelerin, çocuklarını çoğunlukla imam hatip liseleri ve imam hatip ortaokullarına gönderme sebepleri tema olarak Tablo 2’de ortaya konmuştur.

Tablo 2: Suriyeli Velilerin İHO ve İHL Tercih Nedenleri Teması

Veliler : 72 Katılımcı	Temalar
	*Dil Faktörü *Din Eğitimi *Karma Eğitim *Ahlak Eğitimi *Kıyafet Meselesi *Okul Personelinden Memnuniyet

Tablo 2’de görüldüğü üzere verilerden elde edilen temalar altı adet ve çeşittir. Tablodaki tema sıralaması herhangi bir orana göre yapılmamıştır. Söz konusu temalara öğrenci velilerinin kaynaklık ettiği ve Kilis merkezinde öğretim yapan İHO ve İHL demografik yapısı da Tablo 3’de, okul bazında belirtilmiştir.

Tablo 3: Okulların Demografik Yapısı

Okullar	Toplam Öğrenci Sayısı	Suriyeli Öğrenci Sayısı		Türk Öğrenci Sayısı	
		Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Hoca Ahmet Ye sevi İ. H. Ortaokulu	444	331	%74	13	%25
Selam İ. H. Ortaokulu	704	701	%99	3	%0,4
Gazi İ. H. Ortaokulu	444	331	%74	13	%25
İl Özel İ. H. Ortaokulu	613	613	%100	-	-
Şehit Sakıp İ.H. Ortaokulu	212	212	%100	-	-
Eyüp Gökçe İmam Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi	643	565	%87	8	%12
Ekrem Çetin Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi	752	418	%55	34	%44
Kilis Anadolu İmam Hatip Lisesi (Erkek)	863	521	%60	42	%39
Öncü Pınar Hürriyet Anadolu İmam Hatip Lisesi	550	543	%98	7	%1

Tablo 3’e bakıldığında, Selam İHO ve Öncü Pınar Hürriyet AİHL ha-

riç, diğer okulların hemen hepsinde Suriyeli öğrenci sayısı %50'nin üzerinde ve Türk öğrencilerden daha fazladır. Selam İHO ve Öncü Pınar Hürriyet AİHL Öncüpınar Geçici Barınma Merkezinde açılmış ve 2021-2022 öğretim yılında Kilis il merkezine taşınarak öğretimini sürdüren kurum niteliği taşımaktadır. Bu yüzden öğrenci kaynağı bütünüyle Suriyelilerden oluşmakta ve çok az sayıdaki (Selam İHO 3, Ö. Hürriyet AİHL 7) Türk öğrenciler de çevre evlerden zorunlu olarak gelenlerden oluşmaktadır. İl Özel İdare İmam Hatip Ortaokulu ise, isminde “kız” kelimesi geçmese de öğrencilerinin tamamı kızlardan oluşmaktadır. Sonuçta sosyolojik olarak her iki durumda da Suriyeli öğrenci sayısının Türk öğrenci sayısından daha fazla olduğu görülmektedir.

2.1. Suriyeli Velilerin İHO ile İHL Tercih Nedenleri ve Yorumu

Bu başlık altında, veriler ve veri toplama sırasındaki gözlemlerimizden hareketle elde edilen ve katılımcıların tercih “*nedeni*” olarak belirttiği temalar ve onların yorumu yapılmaktadır.

2.1.1. Dil Faktörü

İnsan yaşadığı toplum ve onun üyeleri ile iletişim kurabildiği, yerli toplumla ve onun kültürü ile uyum sağlayabildiği oranda varlığını sürdürebilir.³⁶ Söz konusu iletişim ve uyum, eğitimde de son derece önemli bir etkidir. Bu manada yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe ve okuma-yazma bilmemeleri iletişim kurmakta, anlama ve konuşmakta zorluk yaşamalarına neden olmaktadır.³⁷ Bu yüzden Suriyeli velilerin, yukarıda belirtilen iletişim ve uyum sorunlarını daha az yaşayabileceklerini düşündükleri çocuklarını, sosyolojik olarak Suriyelilerin yoğun olduğu ve Arapça dersinin bulunduğu İmam Hatip Okullarına gönderdikleri anlaşılmaktadır.

Arapça konuşulduğu ve Suriyeli çocuklar çoğunlukta olduğu için biz buraya gönderdik (K1). Kur'an'ın Arapça olmasından dolayı (K4, 28, 52, 62). Dili unutmaması için... (K5, 27, 37, 67). Öğretmenler Arapça biliyor ve öğrenciler onları daha iyi anlıyor (K10, 71). Evimize yakın ve öğrenciler Arapça biliyor. Benim çocuğum Arapça bilmiyor, Arapça öğretmeni ve öğretimi daha çok olsaydı iyi olurdu (K15). Türkçeyi öğrensin, hem dilini unutmasın hem daha iyi iletişim kursun...(K20, 22, 41, 50, 63).

Görülüyor ki veliler, dilin unutulmaması, Kur'an'ın Arapça olması, Öğ-

³⁶ Y. Yeşim Özer, “Göçmenlere Yönelik Yabancı Düşmanlığı Türkiye İçin tehlike Olabilir mi? Suriyeli Göçmenler Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Sosyoloji Divanı*, 3/6 (Temmuz-Aralık 2015), 191.

³⁷ Emel Sarıtaş vd., “İlkokullarda Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Karşılaşılan Sorunlar”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25/1 (2016), 215.

retmenlerin Arapça bilmesi, iletişim kolaylığıyla birlikte bu ortamda çocuğunu Türkçeyi öğrenme gayesiyle İmam Hatip Okullarına göndermektedir.

Göçmen ailesi, toplumsal bir kurum olarak içinde bulunduğu sosyokültürel ve ailevi şartlar çerçevesinde çocuklarını İH Okullarına göndermek suretiyle eğitim işlevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu noktada göçmen çocuklarının, kendileri ile daha iyi iletişim kurabileceği bir grubun içine/okula gönderilmeleri, onların zamanla güçlü bir etkileşim ağı içinde diğerleri ile bağ kurmalarına neden olmaktadır. Söz konusu etkileşim ağı, “onların kendilerine özgü bir yaşam tarzı ve dünya görüşünün oluşmasına etki etmektedir.”³⁸ Bu Bağlamda Suriyeli göçmen çocukların ikili bir toplumsallaşma, yani aile içi ve dışı sosyalleşme tecrübesi yaşadıkları ifade edilebilir. Gündelik hayat içindeki bu ikili sosyalleşme süreci ve durumu, üst kimliği Müslümanlık olan iki farklı toplum ve kültür dünyası arasında göçmen çocuklarının geçiş refleksinin hızlı oluşmasına zemin hazırlamıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye’deki Suriyeli göçmen çocukları içinde buldukları kültürden ve arkadaş ortamından etkilendikleri kadar onları da etkileyebilmektedir. Bu anlamda Suriyeli çocukların Türkçeyi ve Türklerle özgü davranış kalıplarını öğrendikleri gibi,³⁹ Suriyelilerin bulunduğu yerlerde Türklerin de sokak dilinde Arapça kelimeleri kullandığı müşahede edilmektedir.

2.1.2. Din Eğitimi

Ailenin en önemli işlevlerinden biri toplumun dini kültür ve sembollerini yeni nesle aktarmasıdır. Bu mana da aile, düzenli bir toplumsallaşma ve eğitim işlevine bağlı olarak toplumsal değerlerin ve normların ilk aktarıldığı yer olarak ayrı bir öneme sahiptir. Zira toplumsal değerlerin üretilmesi ve aktarılması, denetimi konusunda aile ile eğitim kurumu hep el ele hareket etmiştir. Özellikle aile, ilk dini bilgilerin alınıp, pratiklerin gerçekleştirildiği yerdir. Buna karşılık din de tarih boyunca aileyi koruyucu ve kollayıcı prensipler vazetmiştir.⁴⁰ Esasında okul seçimine bağlı olarak aileler, çocuklarının dini sosyalleşmesini belirlemiş ve yönlendirmiş olmaktadır.⁴¹ Diğer bir ifadeyle ailenin temel işlevlerinden birinin dini sosyalizasyon⁴² olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, aileler, ilk zamanlarda

³⁸ İsmail Güllü, “Yeni Çocuk Sosyolojisi Bağlamında Almanya’daki Göçmen Türk Çocuklarının Dini Toplumsallaşması”, *Sosyoloji Divanı*, 3/6 (Temmuz-Aralık 2015), 95.

³⁹ Güllü, “Yeni Çocuk Sosyolojisi Bağlamında Almanya’daki Göçmen Türk Çocuklarının Dini Toplumsallaşması”, 98.

⁴⁰ Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi* (İstanbul: Açılımkitap Yayınları, 2015), 55.

⁴¹ Çağan, “Ailenin İşlevleri”, 88.

⁴² Özlem Altunsu Sönmez, “Ailenin Diğer Kurumlarla İlişkisi”, ed. Mustafa Aydın, *Sistemantik Aile*

İH Okullarından sonra üniversite eğitimi bazında, dini bir eğitim kurumu dışındaki eğitim kurumlarına çocuklarını gönderemeyeceklerini zannettiklerinden, İH Okullarını tercih etmiyorlardı. Ancak, başta Milli Eğitim Müdürlüğü ve diğer yetkililerin çabaları ile İH Okullarının “müfredat” ve eğitim sistemindeki yeri tanıtılınca, bu okullara rağbetin önemli derecede arttığı da kaydedilmesi gereken hususlardadır.⁴³

Göçmen çocuklar da doğuştan itibaren üyesi olduğu temel kurum ve en küçük grup olan ailelerinden ilk davranışları öğrenmekte ve ailenin yönlendirmesiyle hayatlarını şekillendirmekte,⁴⁴ kültürü tevarüs ederek şahsiyet teşekkülünü gerçekleştirmektedir.⁴⁵ Yani göçmen de olsa ailenin, bu noktada çocuklarına kendi kültürünü ya da bir süzgeç gibi çalışarak kültürün bütününe değil bazı özelliklerini aktardığı görülür.⁴⁶ Bu durum, göçmen ailelerin çocuklarını genellikle kendi inanç ve kültürlerine yakın buldukları İH Okullarına gönderme davranışında gözlemlenebilir. Bu çerçevede katılımcılardan elde edilen veriler şöyle tezahür etmiştir:

Başka okullar din öğretmiyor. İmam Hatipler hem dini öğretiyor hem de öğretmenlerin çoğunluğu öğrettiklerini yaşayarak çocuklarımıza örnek oluyorlar (K4, 6,), Din eğitimi, Kur'an öğretimi çocuklarımıza için çok önemlidir (K5, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 23, 24, 28, 34, 41, 43, 46, 48, 57, 65, 66, 68, 69, 70, 71,72), Bu okullarda ahlaklı, düzgün, doğru ve dürüst insan yetiştiriliyor (K8, 17, 44, 45), Kendimiz çocuklarımıza dinimizi öğretmeye çalışıyoruz ama bu yeterli olmuyor; okulda öğretmenin öğretmesi daha etkili ve önemli (K18, 19, 35, 54), Elbette dil olarak Arapça ile birlikte dinin de öğretilmesi bizim için önemlidir (K29, 30, 31, 32, 61, 64), Dini eğitim insana şahsiyet kazandırmakta ve onun hayatına anlam katmaktadır (K49,), Matematik, Edebiyat, Tarih gibi diğer okullarda okutulan ortak dersler burada da var. Bunun yanı sıra İHO dinin temelini oluşturan derslerin bulunması son derece önemlidir (K50, 51, 52, 53) şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Burada iki farklı toplum ve kültüre sahip olan insanların ortak inanç, yani din olarak İslam zemininde ya da “üst kimliği”nde buldukları ifade edilebilir. Göç etmek zorunda kalan bu insanlar, inançlarını da geldikleri yere taşımışlardır. Din ise, içinde bulunduğu toplumu bireysel ve toplumsal manada etkiler, şekillendirir. Dolayısıyla her birey ya da toplumun dini an-

Sosyolojisi (Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2016), 305.

⁴³ Din Öğretiminden sorumlu Milli Eğitim Müdür Yar. Hüseyin Polat ve bazı idarecilerle yaptığımız 10. 08. 2022 tarihli görüşme.

⁴⁴ Halil İbrahim Sağlam, *Bir Değer ve Eğitim Merkezi Olarak Aile* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017), 37.

⁴⁵ Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), 64.

⁴⁶ Mardin, *Din ve İdeoloji*, 63. Bkz. Mustafa Arslan, *Türk Popüler Dindarlığı* (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 82.

laması ve yaşaması kendi kültür yapısı doğrultusunda gerçekleşmektedir.⁴⁷ Kültürün en önemli unsurlarından ve aynı zamanda fitri bir ihtiyaç olan din, aileleri tarafından İmam Hatip Okulları vasıtasıyla çocuklara aktarılacak istenmektedir. Bu açıdan dini eğitim çoğunlukla Kur'an öğretimi üzerinden, öğretmenlerin öğreticiliği ve örnek olmasından, insana şahsiyet kazandırma ve hayatına anlam katmasından hareketle vurgulanmaktadır. Bu süreçte din toplumsal bağı korumakta ve göçün parçalayıcı etkisi karşısında topluluklar dinin birleştirici/bütünleştirici gücüne sarılmaktadırlar. Bir anlam ve güvenlik sistemi olarak din, güncel sorunları karşısında göçmenlere sığınabilecekleri korunaklı bir alan oluşturmuştur.⁴⁸ Sonuç olarak bu okullarda ahlaklı, düzgün, doğru ve dürüst insan yetiştiriliyor olması hususu, katılımcıları bu okullara yönlendirmiştir.

Araştırmalar göstermektedir ki, bireylerin ve toplumların maddi ve manevi sorunları söz konusu olduğunda onları aşma hususunda insanlar, dini başa çıkma sürecine katmakta ve problemi çözmeye önemli etkileri bulunması dolayısıyla ona yönelmektedirler.⁴⁹ Aslında yeni bir çevre ve kültür ortamında, güvene ihtiyaç halinde yaşamaya çalışırken Suriyeli sığınmacılar için de din, Türklerle ortak değerlerini oluşturmaktadır. Bu yüzden dinin Suriyelilerin davranışları üzerindeki önemli etkilerinden hareketle çocuklarının eğitim sorununu, onları İmam Hatip Okullarına göndermek suretiyle çözmeye çalıştıkları görülmektedir.

2.1.3. Karma Eğitim

Toplumun yapısı, kültürü ve değerler, eğitim vasıtasıyla ferdin dikkatine sistemli bir şekilde sunularak davranışların değiştirilmesi ve geliştirilmesi sağlanmaktadır.⁵⁰ Söz konusu bu eğitim, kadın-erkek olmak üzere bütün insanları kuşatan bir niteliğe sahiptir. İnsanın eğitilmesi meselesi tartışılmasa da, eğitim tarihine göz atıldığında, "karma eğitim" olarak ifade edilen kadınların ve erkeklerin eğitimlerinin nasıl olması gerektiği tartışma konusu olmuştur.⁵¹ Bu tartışmalara girmeden, karma eğitimi, "erkek ve kadınların ortak mekânı paylaşmasıdır" şeklinde tanımladıktan sonra; katılımcıların

⁴⁷ Ali Akdoğan, "Kültür ve Din", ed. Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 448.

⁴⁸ Celaleddin Çelik, "Göç, Kentleşme ve Din", ed. Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 306.

⁴⁹ Mustafa Ulu-Harun Çelik, "Suriyeli Mültecilerin Kullandıkları Başa Çıkma Yöntemleri İle Dindarlıkları Arasındaki İlişki", *Bilimname*, XL/4 (2019), 276.

⁵⁰ Hüseyin Akyüz, *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul, MEB Yayınları, 1991), 13; Münir Erdem-Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Arkadaş Yayınları, 2018), 14.

⁵¹ Akif Coşkun, "Türkiye'deki Karma Eğitim Uygulamasına Yönelik Öğretmen Görüşleri", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 16/64 (Güz/ 201), 44-45.

konuyla ilgili görüşlerini incelediğimizde şu ifadelerle karşılaşmaktadır;

Biz kızlarla erkeklerin bir arada ve karışık vaziyette okumasını onaylamıyoruz (k1, 4, 8, 13, 36, 37, 38, 39,70), Çocuklarımız tesettürlü olsa da karma eğitim istemiyorum (K2, 5, 6, 7, 22, 23, 33, 35, 58), Çocuğum ahlaklı olduğı için karma eğitim olsa da fark etmez (K3, 54), Sadece kızların bir arada olup, eğitimin kız-erkek karışık olmaması gerekir (K25, 46, 60), Karma eğitim olmadığı ve daha önce iki kızım da buradan (Ekrem Çetin Kız AİHL) mezun olduğundan diğer çocuklarımın da onları izlemesini istiyorum (K34), Biz buraya yönelten en önemli sebep, eğitimin kız-erkek karışık olmamasıdır (K40), Karma eğitim yapan okulları tercih etmiyoruz (K43, 47, 48, 53), Kamptan buraya geldik, eğitim burada karma olsa da (Öncüpınar Hürriyet AİHL) istemiyoruz (K44) şeklinde fikirlerini ifade etmişlerdir.

Yetkililer ve katılımcıların verdiği bilgiye göre Selam İHO ve Öncüpınar Hürriyet AİHL öğretim hayatına Öncüpınar Geçici Barınma Merkezinde başlamış ve 2021-2022 Öğretim yılı itibariyle de Kilis il merkezinde sürdürmektedir. O yüzden katılımcılar “çocuklarımızı başka gönderebileceğimiz bir okul yoktu” açıklamasını yapmış olsalar bile “tesettürü önemsediklerini ve karma eğitim istemediklerini” de ifade etmektedirler. Katılımcılardan birkaç kişi “çocuğum ahlaklı olduğı için karma eğitim olsa da fark etmez.” görüşünde olsa da, yukarıdaki okulların dışındaki diğer okullara çocuklarını gönderenlerin çoğunluğunun “karma eğitimi onaylamadığı ve kız-erkek ayrı olduğu için bu okulları tercih etik” şeklindeki ifadeleri, Suriyelilerin dindarlık anlayışı ile açıklanabilir. Elbette bu aileler İslâmın yaşandığı bir kültürel ortamdan yine İslâmın yaşandığı bir başka kültürel ortama gelmişlerdir. Söz konusu ailelerin dindarlığının yoğunluğu ise, ayrı bir çalışma konusudur.

2.1.4. Ahlak Eğitimi

İnsanın çevresindeki varlıklarla münasebeti, doğrudan ahlak dairesini ilgilendirir. Ahlakın “Allah’ın emirlerine saygı, mahlûkatına şefkat” şeklinde tarif edilmesi, bu dairenin genişliğini ve önemini göstermektedir.⁵² İnsan olmak ve olumlu davranış anlamına gelen ahlak, sosyolojik olarak insan ilişkilerinin temelini oluşturduğundan ona, din manevi, hukuk fiziki yaptırımlarıyla destek vere gelmiştir.⁵³

Ahlaki davranış, hayır gayesiyle, insanın hür olarak yaptığı şuurlu davranış ise ve ahlak belli ilke ve değerlere itaati, uymayı şart koşuyorsa, bunun içten gelmesi gerekmektedir. Çocuğun toplumsallaşması ya da ahlak eğitiminin asıl amacı, başlangıçta dışsal ahlak çerçevesinde ahlaki davranış

⁵² Bekir Topaloğlu, *Örneklerle İslam Ahlakı* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1986), 16.

⁵³ Mustafa Aydın, *Güncel Kültürde Temel Kavramlar* (İstanbul: Açılımkitap Yayınları, 2013), 22-23.

sergileyen insanları ahlak üzerinde kendi kendine yargılama yapabilecek duruma getirmek olmalıdır.⁵⁴ Diğer bir ifadeyle bir davranış benimsenerek, inanarak ve istenerek yapılırsa bu, ahlaklı davranmak olur. Ahlaklı davranmayı çocukluktan itibaren insana kazandıran “ahlak eğitimi, bireyin kendi yaşantısı yoluyla ahlaki davranışlarında değişiklik yapma sürecidir.”⁵⁵ Bu sürecin etkin ve verimli bir biçimde yürütülmesi gerekmektedir. Zira ahlaki davranışların oluşmasında bireyin hayatında eğitsel rol sahibi olan aile, okul ve diğer tüm kurumlarıyla toplum yer almaktadır. Birey de, içinde bulunduğu kültür ve çevreyle etkileşimin niteliği çerçevesinde ahlak edinmektedir. Öyleyse ahlak eğitimi, insanları kör bir itaate götürmek değil, onları erdemli olanı seçebilecek bir duruma getirmek olmalıdır. Bu yüzden çocukları üzerinde eğitsel rol sahibi olan katılımcı aileler, ahlak eğitimi verdiği için çocuklarını İmam Hatip Okullarına göndermektedirler.

Bu okullarda tesettür ve ahlak öğretilmektedir (K2), Din, Kur'an ve ahlak öğretildiği için tercih ediyorum (K6, 11, 32, 60), Burada düzgün, doğru, dürüst insan yetiştiriliyor (K8, 16, 24), Çocuğum iyi, dürüst, ahlaklı olmalı, onu da din sağlıyor; bu isteğimi İmam Hatip karşıladığı için tercih ettim (K17, 18, 27, 45,49), İmam Hatipte okutulan dersler, doğruluk ve düzenle birlikte dürüst insan yetiştiriyor (K51, 53,54) şeklinde katılımcılar görüşlerini ifade etmektedir.

Görülüyor ki aileler, tesettür, Kur'an, din, doğruluk ve düzen kavramları çerçevesinde ahlaklı, yani dürüst insan yetiştiriyor olduğu ya da böyle bir beklentiye cevap vereceği için İmam Hatibi tercih etmektedir.

2.1.5. Kıyafet Meselesi

Giyim maddi kültürün en dolaysız öğelerinden ve kolayca gözle görülür parçalarından biridir. Her toplumda giyim iklim koşulları, yaşama tarzı, dini inançlar, töreler ve modanın etkisi altında gelişmiştir.⁵⁶ Giyim insanın zihniyet ve dünya görüşünü ortaya koyan sembollerden biri belki de en önemlisidir.⁵⁷ Kadın ve erkek olarak insanların, bir arada yaşadıkları için, birbirlerini rahatsız ve huzursuz etmeyecek şekilde giyinmeleri dini ve toplumsal bir zarurettir.⁵⁸ Her iki cinsiyet değerlerinin korunması için bu

⁵⁴ Recep Kaymakcan-Hasan Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 21-23.

⁵⁵ Muhammet Şevki Aydın, “İslam Ahlak Eğitimi”, ed. Muhammet Şevki Aydın-Ahmet Hadi Adanalı (İstanbul: DİB Yayınları, 2014), 206.

⁵⁶ Melek Çolak, “Muğla’da kadın Giyiminin Evrimi”, *Toplumsal Tarih*, 90 (Haziran 2001), 32.

⁵⁷ Ümit Meriç, “Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslam’da Örtünme”, Yay. Haz., *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme* (İstanbul: İSAV Yayınları, 1991), 32.

⁵⁸ el-A’raf, 7/26-27; en-Nahl, 16/5; Hayrettin Karaman, *Aile İlmihali* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011), 257; (Rıza Savaş, *Hiz. Muhammed (sav) Devrinde Kadın* (İstanbul: Ravza Yayınları, 1991), 207.

gereklidir. Aksi takdirde cinsiyetler zaafa uğrar ve bundan zarar görürler.⁵⁹ Kısaca “tesettür” kavramıyla ifade edilen bu durum, İslam’ın fert ve aileyi korumak için aldığı sosyal önlemlerendir ki, “erkek veya kadının şer’an örtülmesi gereken yerlerini örtmesi” demektir.⁶⁰ Bu manada insanlık tarihinin başlangıcında Hz. Âdem ve Havva’nın ayıp yerlerini örtme eylemi şeklinde başlayan örtünme, teşhirin ve çıplaklığın ahlaka aykırı olduğunu ortaya koyarken örtünmeye sevk eden iffet ve hayâ duygusunun da fitri olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.⁶¹ Bu yüzden büyük çoğunluğu Müslüman olan Suriyeli ailelerin, fikirleri ve iç dünyalarına ait niyet ve tasavvurlarının ürünü⁶² ya da geleneksel kültürde dinin belirleyiciliği⁶³ istikametinde davranışlar ortaya koyarak, çocuklarını İmam Hatip okullarına göndermiş oldukları anlaşılmaktadır.

Görüşülen veliler; *Biz Müslümanız, tesettür bizim için önemlidir, İmam Hatip de bu imkânı veriyor bize (K2, 13, 19, 33, 35, 43, 45,46), Kızlarımız için İmam Hatip daha rahat bir ortamdır (K7,8, 23, 49, 53, 60), Çocuklarımız tesettüre arkadaşlarıyla birlikte daha iyi alıyor ve bu durum onları cesaretlendiriyor (K22, 27, 36,40)*, şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Bu görüşlerden hareketle velilerin, İmam Hatip Okullarını tercih etme nedenlerinden birinin de kılık-kıyafet yani kız öğrencilerin tesettürlü olarak öğretimlerini sürdürebilmeleridir. Diğer okullarda buna engel bir durum bulunmasa da çoğunluğun “karma eğitim” istemeyişinin arka planında da bu anlayışın olduğu görüşme sırasında kaydettiğimiz hususlardandır.

2.1.6. Okul Personelinden Memnuniyet

İnsanların sevdiği kişi, grup veya kurumlarla birlikte hareket edip iş tutması beklenen bir durumdur. Burada personelden maksat bütün çalışanlar, öğretmenler ve yöneticilerdir. Suriyeli göçmen ailelerin de söz konusu okullarda çalışanlar, öğretmenler ve yöneticilerin kendilerine gösterdikleri ilgi ve alakaya bağlı olarak çocuklarını bu okullara gönderdikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenler ve okul idaresi çok iyi, yani okuldan memnunuz (K5, 36,37, 59), öğretmenler öğrenciye iyi davranıyor, sahip çıkıyor, ilgileniyor; öğret-

⁵⁹ Celâl Yeniçeri, *Hz. Peygamber’in Giyim-Kuşamı-Mutfağı, Getirdiği İlkeleri ve Günümüz Felsefesi, İlkeleri, Güncel Meseleleriyle Giyim-Kuşam ve Sofralar* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2013), 58-59.

⁶⁰ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali* (İstanbul: Erkam Yayınları,1995), 1/78-79; bkz. H. Yunus Apaydın, “Tesettür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2011), 40/538; Muhittin Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme* (Konya. Yediveren Kitap,2004), 153, 167

⁶¹ Hüseyin Baysa, *Geçmişten Günümüze Fikhî Açıldan Beden Estetizasyonu* (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 156.

⁶² İzzet Er, *Sosyal Gelişme ve İslam* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1999), 119.

⁶³ Necdet Subaşı, *Gündelik Hayat ve Dinsellik* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 85.

menler Arapça bildiği için öğrenci onları daha iyi anlıyor (K10, 33,42), soruşturduk, idareci ve öğretmenlerin çok iyi olduğunu öğrendik (K18, 34,44), eğitimi kaliteli (K25, 35, 39), ve bu okulların geleceği/önü açık olduğu için... (K38, 53) veliler çocuklarını İmam Hatip Okullarına gönderdiklerini belirtmektedirler.

Katılımcı velilerin çevreden aldıkları duyular, çocuklarından birinin daha önce bu okullarda okuması ya da muhtemelen mevcut iktidarla bağlantı kurularak okulların önünün açık olması gibi değerlendirmeler, onları bu okullara yönlendirmiş gözükmektedir. Diğer bir ifadeyle öğretmen ve okul idarelerinin muhtemelen veliler ve öğrencilerle kurduğu iyi iletişim, özellikle öğrencilere sahip çıkıp onlarla ilgilenmeleri, öğretmenler Arapça bildikleri için hem iletişimin hem öğrenmenin daha kolay gerçekleşmesi, kaliteyi artırmış ve velilerin bu okullara yöneliminde belirleyici olmuştur.

SONUÇ

Göç, insanlık tarihi kadar eski olan bir sosyal hareketlilik biçimidir. Türkiye 2011 yılında Suriye'den gelen bu hareketlilikle karşı karşıya kalmış ve bu olgunun sonuçlarını diğer şehirlerde olduğu gibi, Kilis'te de fiziksel, sosyal, ekonomik ve sağlığa yönelik sonuçlar olarak yaşamıştır. Örneğin kentleşme, çarpık kentleşme vb. fiziksel, suç oranlarındaki artış, uyum sorunları vb. sosyal, sağlıklı bir dini hayatın yaşanmaması dinsel, sağlık kuruluşlarındaki izdiham, ruh sağlığındaki bozulmalar ise sağlık üzerindeki göçün sonuçları şeklinde hem ülkemiz hem göçmenler açısından değerlendirilebilir.

Ülkemiz ve Suriyeli göçmen aileler, göç ile birlikte ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel, dini, eğitime erişim ve katılım, finansman, öğretmen, dil, fiziksel altyapı, müfredat ve öğretim materyalleri, toplumsal kabul ve uyum, yoksulluk sorunu gibi bileşenlerden kaynaklı birçok problemle yüzyüze gelmiştir. Yukarıda literatüre temas ederken de ifade ettiğimiz gibi, Aydın (2003), Altıntaş (2018), Tosun ve arkadaşları (2018), Baltacı ve arkadaşları (2019) ile Demir (2019) tarafından konu genellikle eğitimciler ve öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar açısından incelemeye tabi tutulmuştur. Araştırmamız açısından bakıldığında ise, en önemli sosyal problemin göçmen çocukları için bir koruma yöntemi ya da sosyalleşme aracı olan eğitim, eğitim hizmetinden yararlanma ve topluma entegre olabilmeleri meselesidir. Bu yüzden, eğitim fonksiyonunu yerine getiren ailelerin, niçin İmam Hatip Okullarına eğilim gösterdiklerini ortaya koymak amacıyla ve nitel yöntemle gerçekleştirilen görüşmelerde, veriler bizzat 72 katılımcı veliden toplanmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda ailelerin,

ilgili okullara eğilim göstermesinde dil faktörü, din (Kur'an) öğretimi ve karma eğitim, ahlak eğitimi, tesettür, idareci ve öğretici personelden memnuniyetlerinin etkili olduğu görülmüştür. Görüşme ve gözlemlerimize bağlı olarak ifade etmek gerekirse Müslüman bir kimliğe sahip olan bu ailelerin, İmam Hatip Okullarına gösterdikleri teveccüh sosyolojik bir nitelik olarak tezahür etmiştir ki, göç öncesi eski kültürün üzerinde etkili olduğu aileler, çocuklarına kendi değerlerini aktararak onu muhafaza etmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla her aile ya da toplum kendi kültürel kodlarını çocuklara aktarmak suretiyle varlığını sürdürmekte ve bu yönü ile kültürleme/toplumsallaşma, kuşakları birbirine bağlayan bir köprü işlevi görmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağır, Osman - Sezik, Murat. "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları". *Birey ve Toplum*. 5/9 (Bahar 2015), 95-123.
- Akdoğan, Ali. "Kültür ve Din". ed. Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu. *Din Sosyolojisi El Kitabı*. 437-451. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Akyüz, Hüseyin. *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul, MEB Yayınları, 1991.
- Altıntaş, İsmail. *Dış-Göç ve Din*. İstanbul: DEM Yayınları, 2008.
- Altıntaş, Muhammed Esat. *DKAB Öğretmenlerine Göre Suriyeli Çocukların Devlet Okullarında Karşılaştıkları Sorunlar (Nitel Bir Araştırma)*, 2018.
- Apak, Hıdır. "Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği". *Mukaddime*. 5/2 (2014), 58-70.
- Apaydın, H. Yunus. "Tesettür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/538-543. Ankara: TDV Yayınları, 2011.
- Arslan, Mustafa. *Türk Popüler Dindarlığı*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Aydın, İhsan. *Türkiye'de Göç Olgusunun Din Eğitimine Yansımaları (İstanbul-Kartal Örneği)*, 2003.
- Aydın, Muhammet Şevki. "İslam Ahlak Eğitimi". ed. Muhammet Şevki Aydın-Ahmet Hadi Adanalı, İslam Ahlakı. 201-254. İstanbul: DİB Yayınları, 2014.
- Aydın, Mustafa. *Güncel Kültürde Temel Kavramlar*. İstanbul: Açılımkitap Yayınları, 2013..
- Aydın, Mustafa. *Kurumlar Sosyolojisi*. İstanbul: Açılımkitap, 2013.
- Baltacı, Ali vd. *Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Din Eğitimi Sorunları: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, 2019.
- Baysa, Hüseyin. *Geçmişten Günümüze Fıkıh Açısından Beden Estetizasyonu*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.

- Canatan, Kadir. "Göç ve Din". ed. Kadir Canatan-Mustafa Tekin. *Din Sosyolojisi*. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Caymazoğlu, Meral. *Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Lise Ders Kitaplarında Arap Dili ve Edebiyatı Konuları (İnceleme ve Değerlendirme)*, 2019.
- Coşkun, Akif. "Türkiye'deki Karma Eğitim Uygulamasına Yönelik Öğretmen Görüşleri". *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 16/64 (Güz/ 201), 43-93.
- Çağan, Kenan. "Ailenin İşlevleri". ed. Kadir Canatan-Ergün Yıldırım. *Aile Sosyolojisi*. 83-93. İstanbul: Açılımkitap, 2013.
- Çağlayan, Savaş. "Suriye Savaşı ve Suriyeli Göçmenler: Teori ve Kavramsal Anlama Çabası". *Sosyoloji Divanı*. 3/6 (Temmuz-Aralık 2015), 193-208.
- Çelik, Celaleddin. "Göç, Kentleşme ve Din". ed. Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu. *Din Sosyolojisi El Kitabı*. 297-306. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Çolak, Melek. "Muğla'da kadın Giyiminin Evrimi". *Toplumsal Tarih*. 90 (Haziran 2001), 32-37.
- Demir, Rıdvan ve Okşar, Yusuf. *Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Kilis İli Örneği*, 2018.
- Demir, Rıdvan. "İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunları: Kilis Örneği". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16/44 (2019), 280-306.
- Demir, Rıdvan. *İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunları: Kilis Örneği*. 2019.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle Aile İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1995.
- Dündar, Özge Zeybekoğlu. "Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri". ed. Nurşen Adak. *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*. 39-64. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018.
- Ekici, Süleyman - Tuncel, Gökhan. "Göç ve İnsan". *Birey ve Toplum*. 5/9 (Bahar 2015), 9-22.
- Emin, Müberra Nur. *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*. *Analiz*. 53. İstanbul: SETA, 2016.
- Erdem, Münir-Akman, Yasemin. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınları, 2018.
- Gencer, Tahir Emre. "Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10/54 (2017), 838-851.
- GİB, Göç İdaresi Başkanlığı. *Geçici-Koruma-İstatistikleri* (28 Kasım 2022). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.

- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. Çev. Cemal Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008.
- Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı. *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2017.
- Güllü, İsmail. “Yeni Çocuk Sosyolojisi Bağlamında Almanya’daki Göçmen Türk Çocuklarının Dini Toplumsallaşması”. *Sosyoloji Divanı*. 3/6 (Temmuz-Aralık 2015), 83-102.
- Güngör, Ali. *Din Eğitimi ve Mülteci Öğrenciler*, 2020.
- Harunoğulları, Muazzez. “Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği”. *Göç Dergisi*, 3/1 (Mayıs 2016), 29-63.
- Karaman, Hüseyin Buğra - Bulut, Sefa. “Göçmen Çocuk ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 40/2 (Kasım 2018), 393-412.
- Karkın, Veysel - Yazıcı, Önder. “Arap Baharı’nın Suriye’ye Yansıması ve Türkiye’ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği). 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 4/12 (Kış 2015), 201-213.
- Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan. *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Kızılabdullah, Yıldız ve Yürük, Tuğrul. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Adana’da Yaşayan Suriyeli Öğrencilerin Uyumuna Katkıları*, 2018.
- Koyuncu, Ahmet. *Kentleşme ve Göç*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2015.
- Mardin, Şerif. *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Meriç, Ümit. “Sosyolojik Açından Kılık-Kıyafet ve İslam’da Örtünme”. Yay. Haz., *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*. 29-37. İstanbul: İSAV Yayınları, 1991.
- Moralı, Gürkan. “Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar”. *OPUS © Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 8/15 (Ağustos 2018), 1426-1449.
- Özer Y. Yeşim. “Göçmenlere Yönelik Yabancı Düşmanlığı Türkiye İçin tehlike Olabilir mi? Suriyeli Göçmenler Üzerinden Bir Değerlendirme”. *Sosyoloji Divanı*. 3/6 (Temmuz-Aralık 2015), 177-192.
- Özer, Yeşer Yeşim – Komsuoğlu, Ayşegül - Ateşok, Zeynep Özde. “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4/37 (Aralık 2016), 76-110.
- Pandır, Müzeyyen vd., “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi”. *Marmara İletişim Dergisi*. 24 (2015), 1-26.
- Sağlam, Halil İbrahim. *Bir Değer ve Eğitim Merkezi Olarak Aile*. Ankara: Pegem Akademi yayınları, 2017.

- Sakız, Halis. "Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi". *Göç Dergisi*. 3/1 (Mayıs 2016), 65-82.
- Sarıtaş, Emel vd. "İlkokullarda Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Karşılaşılan Sorunlar". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 25/1 (2016), 208-229.
- Savaş, Rıza. *Hz. Muhammed (sav) Devrinde Kadın*. İstanbul: Ravza Yayınları, 1991.
- Sönmez, Özlem Altunsu. "Ailenin Diğer Kurumlarla İlişkisi", ed. Mustafa Aydın, *Sistemik Aile Sosyolojisi*. 293-314. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2016.
- Suárez-Orozco, Carola. "Göçmen Aileler ve Çocukları: Uyum ve Kimlik Oluşumu". çev. Özlem Aydoğmuş Ördem. *Route Educational and Social Science Journal*. 3/5 (2016), 28-40.
- Sümer, Ebru. "Göç Araştırmaları Lisansüstü Program Öğrencilerinin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutumu (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği)". *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4/2 (2021), 337-360.
- Şahin, Harun. "Göç Olgusu, Mülteci Çocukların Eğitimi ve Suriyeli Mülteci Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Süreci". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 9/1 (2020), 377-394.
- Topaloğlu, Bekir. *Örneklerle İslam Ahlakı*. İstanbul: Nesil Yayınları, 1986.
- Tosun, Aybiçe vd. *Mülteci Öğrencilerin Eğitim Sorunları, Eğitim ve Din Eğitiminden Beklentileri: Eskişehir Örneği*, 2018.
- Tuzcu, Ayla - Bademli, Kerime. "Göçün Psikososyal Boyutu". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 6/1 (2014), 56-66.
- Ulu, Mustafa - Çelik, Harun. "Suriyeli Mültecilerin Kullandıkları Başa Çıkma Yöntemleri İle Dindarlıkları Arasındaki İlişki". *Bilimname*. XL/4 (2019), 273-311.
- Yaşar, M. Ruhat. *Kilis'te Sığınmacı Algısı*. Kilis: Kilis 7 Aralık Ün. Kilis Tarihi ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2019.
- Yeniçeri, Celâl. *Hz. Peygamber'in Giyim-Kuşamı-Mutfağı, Getirdiği İlkeleri ve Günümüz Felsefesi, İlkeleri, Güncel Meseleleriyle Giyim-Kuşam ve Sofralar*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2013.
- Yıldırım, Ahmet - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

